

Høringsvar fra Tankesmien Verona

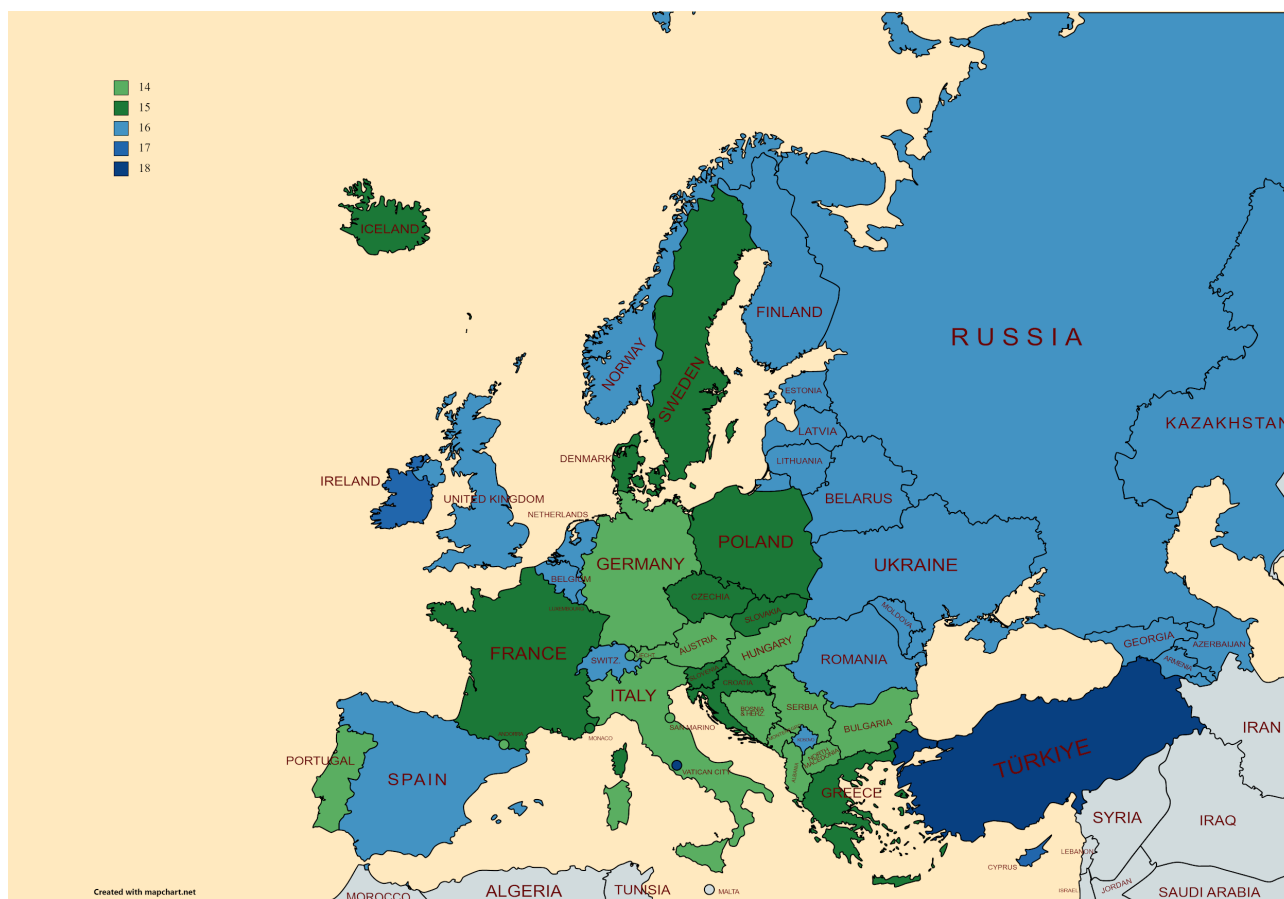
NOU 2022: 21 Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten

Straffelovrådet foreslår å senke lavalderen i Norge fra 16 til 15 år. En seksuell lavalder på 15 år er ikke noe nytt i Norge. I kriminalloven av 1842, attende kapittel – Om Løsagtighed – het det:

§ 19. Bedriver nogen Utugt med Qvinde, som er over tolv men yngre end femten Aar, ansees han med Strafarbeide i femte Grad eller Fængsel. Utugt med Qvinde, som er yngre enn tolv Aar, betragtes som forøvet med Vold, om hun end i Gjærningen har samtykket.

I forarbeidene til den moderne straffeloven av 1902 fremstår hevingen av lavalderen til 16 år mangelfullt begrunnet. Mye tyder på at motivasjonen fortsatt i stor grad var å beskytte jenter og unge kvinners sømmelighet og forhindre løsaktighet.

Lavalderen i Europa

I Europa er 14 og 15 år en vanligere seksuell lavalder enn 16 år. Til sammen tjuet fem europeiske land har disse aldersgrensene, hvorav femten EU-land. Tjuet fire land har samme lavalder som Norge, hvorav ti EU-land.

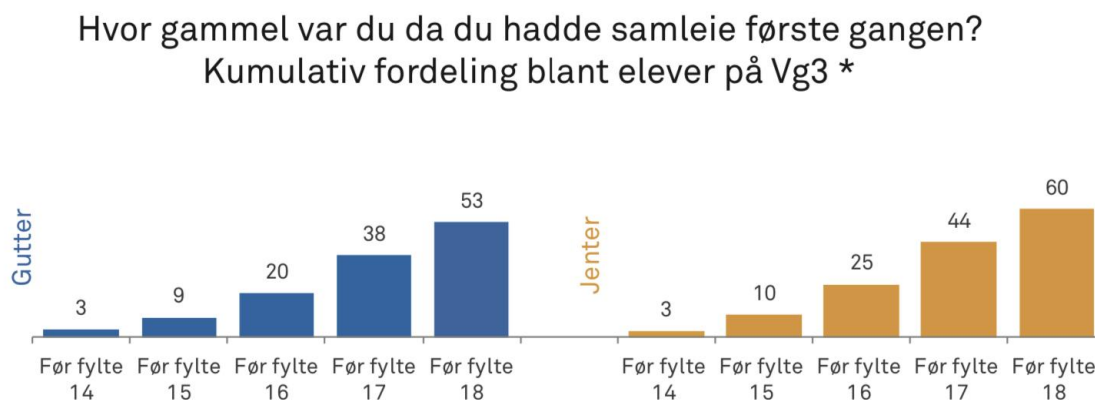
I Norden har Sverige, Danmark og Island den samme seksuelle og kriminelle lavalder, 15 år, mens Norge og Finland har en kriminell lavalder på 15 år og en seksuell lavalder på 16 år.

Det er både rasjonelt og praktisk at kriminell og seksuell lavalder settes ved samme alder. Det er et stort paradoks i Norge i dag at 15-åringer kan straffes for seksuelle handlinger de ellers ikke kan samtykke til. Staten forventer altså at en 15-åring er kompetent til å skille frivillig sex fra krenkende sex – og den unge vil bli holdt ansvarlig for det sistnevnte – men staten vil aldri anerkjenne at den samme 15-åringen er samtykkekompetent ved *frivillig sex*.

Det er også en paradoksal rettstilstand at vi forventer at 15-åringer skal kunne stå til ansvar for alle handlinger i livet unntatt de seksuelle. En skarp aldersgrense vil naturligvis by på utfordringer uansett hvor man setter den. Men jo høyere grensen er, desto flere personer vil være modne og samtykkekompetente og bli dratt inn i en straffesak mot sin vilje. En retts sak vil da være en byrde, og av og til vil den være det eneste skadelige i hele sakskomplekset.

Seksuelt aktive 15-åringer

I den nasjonale Ungdata-undersøkelsen fra 2018, ser vi at en betydelig andel 15-åringer er seksuelt aktive. 1 av 5 gutter oppgir at de har hatt samleie før fylte 16 år, mens 1 av 4 jenter har tilsvarende erfaring. Enda flere har hatt andre seksuelle erfaringer, og den seksuelle lavalder regulerer også disse typer seksualitet.

ungdata 85

Det er med andre ord en betydelig andel 15-åringer som havner, eller risikerer å havne, i en skvis og i et lovmessig utfordrende rom der de kan straffes hvis de trår feil i en seksuell situasjon, men ikke blir anerkjent som subjekter med selvbestemmelse over egen kropp og seksualitet. På Ung.no kan vi lese ungdommenes forvirring og frustrasjon over å måtte navigere i dette komplekse landskapet. De uttrykker en tydelig frykt for at frivillige seksuelle handlinger skal ramme dem selv eller deres partner.

Rettspraksis – fem saker

Det henvises stadig til muligheten for bortfall av straff dersom «de involverte er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling» (strl. § 308). Men dette vilkåret er svært strengt. Lovens utforming er såpass rigid at domstolen ikke har noe annet valg enn å domfelle. Det gjelder også i saker der både tiltalte og fornærmede er tenåringer, kjærester, omgangsvener i samme miljø, ingen av partene ønsker straffesak eller ingen utnyttelse foreligger.

Sak 1

I 2006 ble en ung mann dømt i Nordhordland tingrett for å ha hatt sex med kjæresten da hun var 15 år og han selv i slutten av tenårene. Mannen fikk 60 dagers betinget fengsel, til tross for at dommen påpekte at «det er ikke holdepunkt for annet enn at forholdet var frivillig fra begge sider, og det er heller ikke preg av utnyttelse». Saken ble anmeldt av helsepersonell i forbindelse med at jenta skulle skaffe prevensjon.

Sak 2

I 2007 dømte Romsdal tingrett en 19-åring for å ha hatt sex med en 15 år gammel venninne. Samleiet med den drøyt fire år eldre mannen skjedde ifølge henne frivillig, hun mente hun ikke var utsatt for noe overgrep, og det var hun som hadde tatt kontakt med tiltalte. I tingretten fikk hun støtte av sakkyndig, psykolog Øyvind Lyngås. VG siterte hans uttalelse til retten:

Selve hendelsen har neppe vært noen belastning for henne. I den grad saken er en belastning, er det snarere grunn til å anta at det er anmeldelsen med den påfølgende rettssaken som er årsaken.

Sak 3

Samme år ble en 23-åring dømt for to samleier med en 15 år gammel jente. I Oslo tingrett avviste jenta at det hadde vært negative fysiske eller følelsesmessige opplevelser knyttet til samleiene med den eldre vennen. «Vi har begge skyld i det som skjedde. Jeg ønsket å ha sex, og har ikke hatt problemer i ettertid», uttalte jenta til retten. Dagbladet skrev:

Mannen ble dømt til 45 dager ubetinget fengsel. Ifølge forsvarsadvokater Dagbladet har snakket med, er dette samme straff som 23-åringen ville ha fått om han hadde banket opp jenta og blitt dømt for legemsfornærmelse.

Sak 4

I 2009 la påtalemyndigheten ned påstand i Oslo tingrett om fengsel i 60 dager for en mann i 20-årene som hadde hatt samleier med en jente som var tre uker unna å fylle 16 år. Jenta ønsket ingen straffesak. I dommen kan vi lese at «retten bemerker at den seksuelle omgangen mellom siktede og fornærmede har vært frivillig og at fornærmede hadde seksuell erfaring fra tidligere.»

Sak 5

I 2014 måtte en prest i 30-årene møte i Bergen tingrett, anmeldt for å ha hatt seksuell omgang med en jente rett under lavalderen. Aktor la ned påstand om seks måneder fengsel, hvorav én måned betinget. Den 15 år gamle jenta ba om at retten ikke dømte mannen. Aftenposten skrev:

Jeg synes ikke han har gjort noe galt. Saken ble politianmeldt mot min vilje etter skriftemålet mitt. Jeg forsikret meg om at det var 100 prosent taushetsplikt, men taushetsplikten ble brutt, og det fikk katastrofale virkninger. Det var ikke jeg som anmeldte dette, men den katolske kirken. Jeg ønsket ikke at dette skulle bli kjent.

I retten ble hun spurt om hvordan forholdet mellom henne og presten er i dag. Jenta svarte at det var kjærlighet mellom dem og at de hadde det fint sammen.

Han har vært en stor støtte for meg, og jeg ønsker å treffe ham igjen. Det er kjærlighet mellom oss i dag, men det er jo vanskelig å vite om fremtiden. Vi har vært gjennom mye, og jeg kan forestille meg en fremtid med ham. Han er veldig snill, sa jenta.

Åpenhet beskytter mot overgrep

I flere av disse sakene er aldersforskjellen mellom de to involverte for stor til at retten kan frikjenne tiltalte på bakgrunn av jevnbyrdighet. Aldersforskjellen kan også fremstå ubehagelig eller uønsket. Likevel fremstår det både tvilsomt og uheldig å dømme noen for sex *utelukkende* på bakgrunn av alder når den yngste har passert kriminell lavalder og ingen reell utnyttelse foreligger.

Fra 15-åringenes ståsted, er det en velbegrunnet frykt for at en noe eldre kjæreste eller partner kan bli straffet mot begges vilje, de kan oppleve det som risikabelt å søke om råd og veiledning, be om prevensjon eller snakke åpent og fritt uten alvorlige konsekvenser. Da øker risikoen for at de seksuelle relasjonene skjer i hemmelighet – under stress og press. Det øker også sårbarheten og risikoen for overgrep og utnyttelse.

Hvis vi ønsker å beskytte 15-åringer mot seksuell utnyttelse, er det viktigste vi kan gjøre å velge åpenhet, kunnskap og støtte. Lavalderen på 16 år gjør det utfordrende for lærere, helsearbeidere, foreldre, bekjente og andre voksne å nå de seksuelt aktive ungdommene på 15 år og tilby dem hjelp og veiledning uten å risikere å oppfordre eller bidra til straffbar sex.

Åpenhet forebygger uønskede hendelser, kunnskap styrker den seksuelle selvbestemmelsen og støtte bidrar positivt til utviklingen av en sunn seksualitet.

Forslag til ny seksuell lavalder

Det er fullt mulig å senke dagens lavalder til 15 år og gi et tilstrekkelig vern gjennom eksisterende lovgivning og en forbedret seksualundervisning. Enda bedre balanse mellom ungdommers frihet og samfunnets vern får vi om vi velger en ny lavaldermodell med en øvre og nedre aldersgrense – og der straffebudet gjenspeiler hvilke kvalifiserte, klanderverdige handlinger vi faktisk ønsker å gi de unge beskyttelse mot.

NY § 302. Seksuell utnyttelse av ungdom mellom 15 og 18 år

Den som har seksuell omgang med en person mellom 15 og 18 år ved å presse, forlede, manipulere, gi penger eller gaver, eller utnytte den unges særlig sårbare situasjon, straffes med fengsel inntil 6 år, hvis ikke forholdet også rammes av andre bestemmelser.

På samme måte straffes den som ved fremgangsmåte som nevnt i første ledd får en person i nevnte aldersgruppe til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv.

Tankesmien Verona, 17. april 2023